

לשונות של אש

העברית עשירה מאוד בלשונות של אש. נתמקד כאן בשלושה שורשים: **שרף**, **בער** ו**דלק**. לשלוש המילים **שָׂרַף**, **פָּעַרָה**, **דָּלְקָה** משקל משותף ומשמעות יסודית משותפת. השתיים הראשונות מקורן במקרא, ואילו השלישית מקורה בלשון חכמים. בלשון ימינו יש ביניהן הבחנה: **פָּעַרָה** או **פָּעַרָה** משמעות בעיקר בהקשר הכימי לציון תהליך התחמצנות המלווה בפליטת חום ואור. מכאן 'חומרי בערה', 'מנוע בערה פנימית', 'מעכבי בערה'. **שרפה** ו**דלקה** מציינות שתיהן 'בערה מְכֻלָּה', והן נבדלות זו מזו במשלב – **שרפה** היא המילה הרגילה ואילו **דלקה** משמשת בלשון גבוהה ורשמית.

ומה בנוגע לפעלים? הפועל **שָׂרַף** (בתני"ך בדרך כלל בצירוף 'שרף באש') מציין פעולה שתכליתה כילוי של דבר באש, ואילו **הִבְעִיר** ו**הִדְלִיק** מציינים את התחלת הפעולה, כמו **הִצִּית**. אך גם הם נבדלים זה מזה: **הִבְעִיר** פירושו 'הצית שרפה', 'העלה באש' (למשל צמיגים), ובמשמעות מושאלת: "הבעיר את האזור" – עורר מלחמה, מהומות וכדומה. **הִדְלִיק** פירושו 'הצית אש בדבר שנועד לכך' (כגון גפרור ונר), ומכאן גם 'הדליק אור' ואף 'הדליק רדיו' או כל מכשיר חשמלי או אלקטרוני.

בתני"ך לצד **הִבְעִיר** (באש) יש **פָּעַר** (באש) ויש גם **פָּעַר** במשמעות 'חיסל', ונראה שיש קשר בין המשמעויות. מכאן 'ביעור חמץ' בלשון חכמים, ובימינו 'לבער את נגע הסמים' וכדומה. בפועל **פָּעַר** – 'עלה באש' – חלה התרחבות במשמעות לכיוון המטפורי של כעס, כגון "וְנִחַמְתוּ פָּעַרָה בּוֹ" (אסתר א, יב), ובימינו בעקבות היידיש גם במשמעות של דחיפות: 'שאלה בוערת', 'עונה בוערת', 'מה בוער'.

מגוון משמעויות עשיר אף יותר נמצא בשם התואר **שָׂרוּף**: עץ שרוף – שעלה באש; עור שרוף – שנצרב בשמש; אוהד שרוף – נאמן, מעריץ, נלהב (על פי היידיש); שחקן שרוף, מרגל שרוף – שיצא מכלל פעולה, שנתפס, נחשף וכדומה (בהשפעת הערבית).

בפעלים מן השורש **דל"ק** חלה התרחבות משמעות אל תחום הרגש, בעיקר בלשון העגה: **מדליק**, **נדלק על**, **דלוק על**. תופעה דומה קרתה במילים אחרות הקשורות באש: **להוט**, **נלהב**, **מתלהב**, **משולהב**. נתבונן בכמה מילים נוספות מן השורש **דל"ק**: המילה **דָּלַק** מקורה בספרות חז"ל, ואחד ממשמעיה הוא חומר בערה והסקה. במשנה (שקלים ו, ג) נמנים שערי המקדש ובהם **שער הדלק** שדרכו הוכנסו העצים למזבח. כיום **דלק** הוא שם כללי לחומרי בערה וגם כינוי לנוזל בערה להפעלת מנועים. בן-יהודה חידש את המילה **מִדְּלָק** והגדירה: "כעין בדים דקים של עץ מִצְפִּים בקצה אחד בחֹמֵר מתלהב בחפז". אולם המילה לא נקלטה, ובמקומה משמש **גפרור**, חידושו של מנדלי מוכר ספרים. במשקל פִּעִיל יש **דָּלַק** (=שנדלק בקלות) ולצדו **מִתְדַלֵּק** באותה משמעות. המחלה **דָּלְקָת** נזכרת כבר בתורה לצד **קִדְחָת**, ומקובל לפרש את שתיהן על פי משמעות השורשים כמחלות המלוות בחום. בימינו **דָּלְקָת** היא תגובה של הגוף לזיהום ועוד המלווה בחום ובאדמומיות.

לשונות של אש נקשרות לעתים קרובות לתיאור של עיניים בגוני משמעות שונים, למשל 'עיניים **דולקות**' (להבדיל מ'עיניים **דלוקות**), 'עיניים **בוערות**', וכן גם 'עיניים **רושפות**', 'עיניים **יוקדות**'. ולקראת לייג בעומר נזכיר את העיניים השורפות ממש של ר' שמעון בר יוחאי ובנו: כשיצאו מן המערה לאחר שתיים עשרה שנה של לימוד תורה בתנאי סגפנות, וראו אנשים חורשים וזורעים, אמרו: 'מניחין חי עולם ועוסקין בחיי שעה?!' **כל מקום שנתנו עיניהם נשרף**. יצתה בת קול ואמרה להן: 'להחריב עולמי יצאתם? חזרו למערתכם!! (בבלי שבת לג ע"ב).